

О. А. Гуменський
головний судовий експерт

*Чернігівське відділення
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

ЄДИНИЙ ПІДХІД ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ З ГРУПОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ, ЯКІ Є РЕЗУЛЬТАТАМИ ІНЖЕНЕРНО- ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ (РІДЛ). СІМЕЙСТВО ЕКСПЕРТИЗ РІДЛ

Дана стаття є результуючою в циклі статей, присвячених виробленню єдиних принципів проведення досліджень з групової ідентифікації об'єктів, які є результатами інженерно-технічної діяльності людини (РІДЛ). В статті запропоновано принципово нове поняття «сімейства експертиз» та «родинного об'єкту».

Ключові слова: *групова ідентифікація, інженерно-технічна діяльність, класифікація, сімейство експертиз РІДЛ.*

Будь-яка класифікація є одним із методів пізнання. Вчені використовують поняття «класифікація» нерідко одночасно і в значенні процесу, і в значенні результату. Без неї неможливо вивчити різноманіття існуючих видів об'єктів пізнання, систематизувати їх.

В науці теоретичній розробці проблеми класифікації об'єктів пізнання приділяється велика увага. У природознавстві, наприклад, існує науковий напрям, який одержав назву класифікаційного руху. В його основу покладено спрямовуюча роль класифікації в будь-якій доцільній діяльності людини, особливо науковій. Відповідно до цього руху, якість наукових досліджень в значній мірі визначається ефективністю використовуваних класифікацій, ступенем оволодіння знаннями з області теорії наукової класифікації [8]. Наукова класифікація є засобом для вирішення будь-яких запланованих наукових і практичних завдань.

Розкриваючи логічний зміст поняття класифікації, Н. І. Кондаков писав: «Будь-яка класифікація переслідує конкретні цілі і будується з дотриманням логічних правил поділу обсягу поняття, а саме:

- 1) в одній і тій же класифікації необхідно застосовувати одну й ту саму підставу;
- 2) обсяг членів класифікації повинен дорівнювати обсягу класифікаційного класу (співмірність поділу);
- 3) члени класифікації повинні взаємно виключати один одного; це означає, що жоден з них не повинен входити в обсяг іншого класу;

4) підрозділ на підкласи має бути безперервним, тобто необхідно брати найближчий клас і не перескакувати в більш віддалений клас» [18, с. 214–215].

Однак, як справедливо зазначає М. В. Мостепаненко, «наукова класифікація якісно відрізняється від звичайного розуміння класифікації як логічної операції, яка зводиться до формального групування явищ за будь-якою довільно обраною ознакою. Наукова класифікація ґрунтується на всебічному вивченні реальних властивостей і відносин явищ, являє собою відображення об'єктивного взаємозв'язку явищ. Таким чином, наукова класифікація розуміється як відображення об'єктивного взаємозв'язку явищ, як перший крок в поглибленні знань від явищ до їх сутності, до об'єктивних законів, що зв'язують явища. У цій вимозі – методологічна основа будь-якої класифікації» [25, с. 119–120]. Про це також пише В. А. Штофф: «Систематизація фактів на основі якихось загальних для них ознак називається класифікацією. При побудові наукової класифікації дуже важливим є правильний вибір її основи, тобто, ознак або властивостей, на підставі яких здійснюється групування. Це допомагає зрозуміти сутність, тобто, закономірність, явищ, що класифікуються, відомих нам як факти» [35, с. 115–116].

Важливу роль в судово-експертній діяльності відіграє **класифікація об'єктів** експертного дослідження.

У спеціальній літературі можна зустріти різні погляди на класифікацію видів об'єктів судової експертизи. В теорії об'єкти дослідження поділяють за різними підставами, серед яких варто відзначити поділ за ієрархією та за процесуальним значенням. За процесуальним значенням О. І. Вінберг та низка інших криміналістів поділяють об'єкти (матеріали), що надходять для дослідження експерту, на три самостійні групи: основні об'єкти (вони ж речові докази); порівняльні матеріали (зразки для порівняльного дослідження); матеріали, що містять довідкові відомості [6, с. 12; 31, с. 91].

Більш докладно розглянемо класифікацію об'єктів за ієрархією. Р. С. Белкін, наприклад, розрізняє родовий і конкретний об'єкти судової експертизи [4, с. 65]. Існує й більш складна ієрархія значень. З її урахуванням пропонується їх ділити на загальні, родові, конкретні і безпосередні [27, с. 41–42; 26]; загальні, родові, спеціальні, безпосередні та конкретні [24, с. 59]; загальні, родові, спеціальні та конкретні тощо.

Щодо загального об'єкту, то суттєвих розбіжностей в його визначенні не існує. Під ним розуміють предмети матеріального світу, властивості яких дозволяють експерту на основі його спеціальних знань встановити факти, які стосуються предмета експертизи. Так, Ю. К. Орлов під загальним об'єктом розуміє «предмети матеріального світу, властивості яких дозволяють

експерту на основі його спеціальних знань встановити факти, які стосуються предмета експертизи» [27, с. 41]. На думку Д. Я. Мирського, загальний об'єкт – це «поняття, що означає теоретичну сукупність всіх без винятку носіїв інформації, які досліджуються в ході виконання судових експертиз» [24, с. 59]. Автори монографії «Основи судової експертизи» визначають загальний об'єкт, як матеріальний носій інформації про факти, що становлять зміст розслідуваної події або пов'язаних з нею, досліджуваний на основі застосування спеціальних знань в рамках експертизи як засобу доказування [3, с. 209]. Практично не існує розбіжностей і при визначенні родового та конкретного об'єктів. Під першим розуміють сукупність матеріальних носіїв інформації, які відрізняються від інших своїми властивостями і досліджуваних в рамках класу або роду експертизи [27, с. 41]. Під другим – визначений об'єкт, який підлягає даному експертному дослідженню [10, с. 45].

Однак існують розбіжності щодо визначення поняття та змісту безпосереднього та спеціального об'єктів. Так, Ю. Г. Орлов безпосередній об'єкт розуміє як сукупність однорідних властивостей предмета, які піддаються експертному дослідженню; А. А. Ейсман – деяке поле властивостей; Д. Я. Мирський – фрагмент спеціального об'єкта, дослідження якого вимагає застосування особливої методики, відмінної від методики дослідження інших фрагментів. До спеціального об'єкту він відносить «сукупність сторін, властивостей носія інформації (родового об'єкта), які є специфічними для певного класу, роду або виду судової експертизи». В. М. Галкін визначає безпосередній об'єкт як об'єкт дослідження в узькому сенсі. Т. В. Авер'янова, провівши дослідження із зазначених питань, дійшла висновку, що варто ототожнювати безпосередній об'єкт зі спеціальним та розуміти під ним «матеріальний носій інформації певної природи, досліджуваний на основі застосування спеціальних знань в рамках конкретного виду експертизи» [3, с. 209–210]. Вважаємо, що таке визначення є змістовним, що дозволяє використовувати його практично до будь-якого виду (підвиду) експертиз.

Також вкрай важливою є наукова класифікація судових експертиз (віднесення їх до певного класу, роду, виду тощо), яка має безпосереднє значення для правильного оцінювання обґрунтованості висновку експерта.

До останнього часу класифікація судових експертиз здійснювалася здебільшого на основі тих наук, методи яких використовувалися для дослідження деякої множини об'єктів, сама ж ця множина виділялася за різними підставами. Так, наприклад, якщо об'єктами, складовими множини, є харчові продукти, експертизу називають харчовою, якщо це продукти життєдіяльності людського організму – біологічною, іноді судово-медичною і т.і.

Саме від об'єктів дослідження залежить вибір методів дослідження відображених у експертних методиках [33, с. 11]. Тобто, експертна методика будь-якого рівня базується на пізнанні закономірностей формування і функціонування досліджуваних об'єктів, що відносяться до певної галузі (класу, роду, виду) судової експертизи.

Так, у словнику основних термінів судових експертиз вказано, що експертною методикою (методика експертного дослідження) є система методів (приймів, технічних засобів), що застосовуються при вивченні об'єктів судової експертизи для встановлення фактів, які стосуються предмету певного роду, виду та підвиду судової експертизи [32, с. 43].

Але, як зазначає Н. І. Клименко: «Інтеграція знань зумовлює не тільки інтеграцію наук, але й інтеграцію їх методів, що особливо виявляється під час проведення експертиз» [16, с. 26].

Отже, інтеграція і диференціація, що відбуваються в сучасній науці, впливають на формування і використання методів і засобів експертного дослідження, зачіпаючи також і сферу їх застосування – конкретні види і роди судової експертизи, їх природу і, як наслідок, класифікацію судових експертиз.

Поява нових експертних задач, інтенсивна інтеграція в судову експертизу досягнень інших наук – природничо-технічних і гуманітарних, та диференціація їх галузей, приводить до виникнення і розвитку нових видів експертиз та їх напрямів [2, с. 37]. При цьому, метою створення судово-експертної методики є не просто отримання нової інформації про об'єкт дослідження, а вирішення визначених експертних задач, і в цьому її відмінність від наукових методик дослідження аналогічних об'єктів, де часто використовують ті ж методи.

На сьогодні комплексний критерій, який дозволяє більш-менш чітко відмежувати один від одного різні види експертиз під час їх класифікації, окрім об'єктів експертизи, включає також уявлення про предмет і цілі даного виду експертизи, її методи і характер обґрунтовуючого знання та враховує генезис її розвитку.

Найпоширенішим у сучасній експертології є поділ експертиз на класи, роди, види і підвиди, запропонований А. Р. Шляховим. Взавши його за основу, маємо наступні рівні експертиз за ступенем спільності і субординації:

1. Класи (типи).
2. Роди.
3. Види.
4. Різновиди (підвиди) [34, с. 12–17].

На наш погляд, нескладно помітити, що для своєї класифікації А. Р. Шляхов застосував (в дещо усіченому та модифікованому вигляді) ранги ієрархічної класифікації в біологічній систематиці, яка

на сьогоднішній день є найбільш досконало розробленою (для порівняння див. рис. 1) [5].

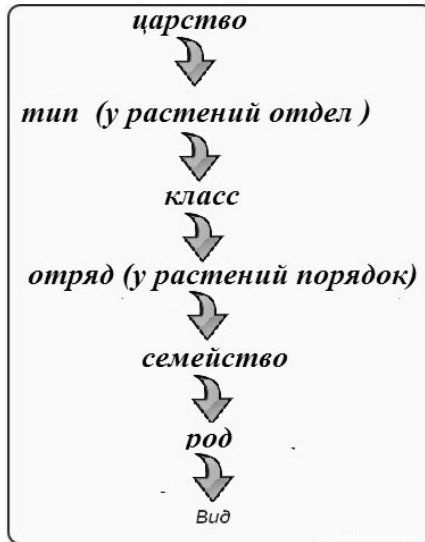

Рис. 1

Клас експертизи складають експертні дослідження, об'єднані спільністю знань, які служать джерелом формування теоретичних і методичних основ судових експертиз, і об'єктів, досліджуваних на базі цих знань. Такими, наприклад, є класи криміналістичних, інженерно-технічних, економічних експертиз тощо.

Роди експертизи розрізняють по предмету, об'єктам та методикам експертного дослідження. Наприклад, в криміналістичних експертизах виділяють наступні роди: почеркознавчі, технічні експертизи документів, трасологічні, балістичні тощо.

Види експертизи – складові елементи роду. Вони відрізняються специфічністю предмета у відношенні загальних для роду об'єктів і методик. Наприклад, в судово-технічній експертизі документів розрізняють: експертизи реквізитів документів; експертизи матеріалів документів тощо.

Підвиди експертизи – складові частини виду, що відрізняються своєрідною групою задач, характерних для предмета даного виду експертизи, і комплексами методу дослідження окремих об'єктів або їх груп. Наприклад, в рамках криміналістичної експертизи реквізитів документів можна виділити експертизи: відбитків печаток; документів, отриманих із застосуванням копіювальної техніки; машинописних

текстів тощо [15].

На протязі 2015–2018 рр. нами розроблювались поняття так званих результатів інженерно-технічної діяльності людини (РІДЛ), як деякої множини матеріальних об'єктів, які створені людиною в процесі її життєдіяльності для задоволення певних потреб, та принципів їх експертного дослідження з метою встановлення групової належності. У кримінальному судочинстві РІДЛ (далі – об'єкти) можуть бути як предметом злочинного посягання (викрадення зброї, боєприпасів тощо), так і знаряддям вчинення злочину.

Коротко вказані напрацювання зводяться до наступного.

Дослідження з встановлення групової належності дозволяють віднести наданий об'єкт до певного класу, роду, виду, тобто до деякої множини однорідних об'єктів. Збірним поняттям для категорії однорідних об'єктів є термін «група», тому такі дослідження називають груповою ідентифікацією.

Встановлення належності об'єкту до певної групи проводиться на основі вивчення ознак об'єкту та співставлення їх з ознаками інших об'єктів цього ж класу (групи) [1].

Виділяючи певні конструктивні особливості та функціональні можливості кожного з цих об'єктів, ми можемо умовно віднести його до абстрактного поняття, визначеної групи (категорії), певного класу тощо, відповідаючи на одне з основних філософських питань «Чим воно є?».

Без відповіді на питання: «Чи є (чи відноситься) даний об'єкт до ... (для кожного конкретного випадку – до вогнепальної зброї, бойових припасів, СТЗ тощо)?», неможлива правильна кваліфікація злочину, а отже й об'єктивність розслідування.

При цьому, відповідь на вказане питання не є очевидною. Саме судові експерти на основі спеціальних знань визначають відношення наданого об'єкту до, наприклад, предмету злочину. Тобто, для правильної кваліфікації злочину питання «Чим воно є?» із розряду суто філософських переходить до розряду одного з основних питань експертології при проведенні досліджень з встановлення групової належності.

На основі аналізу криміналістичної літератури та наявних експертних методик [20, с. 1184; 9; 17; 30; 19, с. 211–212; 22; 7] нами запропоновано дослідження з групової ідентифікації абсолютно всіх РІДЛ проводити на підставі двох ознак: призначення (призначеності) та придатності.

Під призначеністю розуміється відповідність початкового задуму загальним принципам побудови об'єктів певного виду, а під придатністю – ступінь реалізації початкового задуму. Тобто, в основу групової ідентифікації (віднесення до визначеної категорії) РІДЛ покладено аналіз підсумків двох основних етапів їх створення: розробки (мета, задум, розрахунки, конструювання) – призначеність

об'єкта, і реалізації «в натурі» (відповідність характеристик реального пристрою тим, що були закладені на етапі розробки, та які характерні для групи пристроїв певного виду) – його придатність.

Крім того, нами пропонувалось призначеність та придатність називати основними ознаками, з огляду на те, що експертом при проведенні дослідження фактично встановлюються основні ознаки предмету злочину [11].

Відомо, що методика експертного дослідження (в т.ч. методика групової ідентифікації) складається з наступних стадій: а) попереднє дослідження; б) роздільне дослідження; в) експертний експеримент; г) порівняльне дослідження; ґ) оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків; д) оформлення ходу та результатів експертного дослідження висновком [29].

На стадії роздільного дослідження об'єкт, що ідентифікується, та об'єкт, що ідентифікує, вивчаються ізольовано один від одного. Мета – виявити якомога більше ознак, які характеризують об'єкт ідентифікації. В результаті у розпорядженні експерта повинен з'явитися комплекс відповідних ознак, що характеризують об'єкт з достатньою повнотою в аспекті розв'язуваної задачі. На цій стадії може виникнути необхідність у проведенні експериментів [1; 13].

Експертний експеримент – факультативна стадія процесу експертного дослідження, тобто він не є обов'язковою стадією і може не проводитися, якщо в ньому немає необхідності, проте, при проведенні досліджень з групової ідентифікації РІДЛ експеримент, як правило, є необхідним.

Умови експертного експерименту покликані забезпечити об'єктивність, закономірність і достовірність його результатів, визначаються самим експертом, залежать від цілей експерименту і тієї експертної версії, для перевірки якої ставиться експеримент.

Постановка експерименту має на меті максимально повного виявлення властивостей об'єкта, що цікавлять експерта. Обов'язковою умовою експерименту є багаторазове повторення дослідів з метою отримання стабільних результатів.

Експертний експеримент необхідно проводити в умовах, наближених до умов звичайного функціонування вказаних об'єктів, тобто під час експерименту повинний бути відтворений їх спосіб застосування. У виключних випадках допускається опосередковане визначення необхідних ознак, при цьому, попередніми (на етапі створення методики) експериментами повинна бути встановлена можливість такого опосередкованого визначення (див., наприклад, «Методичні рекомендації з комплексного експертного дослідження електричних пристроїв для вилуви риби» [23]).

Виявлення ознак, які обумовлюють властивості об'єкта, під час проведення експертного експерименту дозволяє встановити таку його

основу ознаку як придатність до застосування за призначенням. Наприклад, щодо гральних автоматів під час експертного експерименту встановлюється придатність до проведення азартних ігор [21]; при дослідженні зброї – придатність для неодноразового ураження цілей [9] тощо.

В подальшому на етапі **порівняльного дослідження** встановлюється призначеність (призначення) об'єкта експертизи. Виявлені загальні ознаки порівнюються з метою встановлення тотожності. При цьому, в якості порівнювальних ознак виступають як ознаки, виявлені на етапі роздільного дослідження (наприклад, для спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (далі – СТЗ) [7] – технічні ознаки, а саме, технічні характеристики, конструктивні особливості, функціональні можливості), так і встановлені в ході проведення експертного експерименту, що обумовлюють властивості об'єкту.

В якості ідентифікаційних ознак вибирають такі, які найповніше і найточніше відображають властивості об'єкта.

Встановлено [13], що у найзагальнішому випадку, коли, наприклад, на дослідження наданий невідомий предмет (наприклад, саморобний, про який в протоколах часто вказують «предмет схожий на (пістолет, гвинтівку, ніж, сокиру тощо)», чи який з'явився нещодавно в результаті науково-технічного прогресу) або атиповий предмет (наприклад, ручка-стрілячка при проведенні балістичних експертиз) порівняльне дослідження фактично проводиться в 2 етапи:

– *по-перше*, порівняння усіх вимірних на етапі роздільного дослідження параметрів предмета з вимогами до побудови об'єктів певного типу. Ці вимоги можуть з часом скластися в уяві суб'єкта ідентифікації (експерта), який вже тільки за формою об'єкта може, принаймні, припустити до якої класифікаційної групи він належить; бути вказаними безпосередньо в експертних методиках (вже після того, як «уявний образ склався», або навпаки, – для його формування) як обов'язковий набір основних конструктивних ознак (наприклад, для вогнепальної зброї [9]: патронник із направляючою частиною, пристрій запирання каналу ствола і пристрій запалення метального заряду); або, якщо вказати основні конструктивні ознаки неможливо або недоцільно з об'єктивних причин (наприклад, у зв'язку з постійним розвитком техніки і удосконаленням технічних засобів), – як загальні конструктивні та функціональні вимоги до технічного засобу певного типу (наприклад, до СТЗ за призначенням [7]);

– *по-друге*, об'єкт дослідження порівнюється з (найближчими) відомими зразками, які містяться в натурних колекціях експертних підрозділів, або даними (ілюстраціями, розмірними, технічними характеристиками тощо), приведеними в довідковій літературі.

Дані етапи не обов'язково йдуть у вказаному порядку, причому, один з них взагалі може бути відсутнім (при дослідженні стандартизованих об'єктів виключається етап порівняння з вимогами до побудови об'єктів певного виду, а при дослідженні «нових» об'єктів – етап порівняння з аналогами, яких в даному випадку взагалі не існує).

Необхідними й достатніми умовами для віднесення об'єкту до певної групи є позитивні висновки щодо наявності сукупності основних ознак: придатності й призначеності.

Таким чином, при розробці загальних методик дослідження з групової ідентифікації РІДЛ, доцільно застосовувати єдині принципи їх дослідження, а саме:

- віднесення до певної групи проводити на основі наявності сукупності основних ознак: придатності та призначеності;

- для встановлення придатності при проведенні експертного експерименту повинний бути відтворений їх спосіб застосування. У виключних випадках допускається опосередковане визначення необхідних ознак, при цьому, попередніми (на етапі створення методики) експериментами повинна бути встановлена можливість такого опосередкованого визначення. Обов'язковою умовою експерименту є багаторазове повторення дослідів з метою отримання стабільних результатів;

- для встановлення призначеності передбачати проведення порівняльної стадії в два етапи: порівняння наданого об'єкта дослідження з найближчими відомими аналогами та порівняння встановлених характеристик об'єкта вимогам до побудови об'єктів певного типу.

З огляду на викладене нами була запропонована типова схема досліджень РІДЛ з метою віднесення їх до предмету злочину [12].

Всі вказані нами принципи вже в повній мірі знайшли своє відображення при розробці Методики експертного дослідження гральних автоматів [21]. В той же час, суттєвим, на наш погляд, недоліком методичних рекомендацій з комплексного експертного дослідження електричних пристроїв для вилову риби [23] є відсутність в них поняття призначеності. При створенні саме загальної методики дослідження пристроїв для електролову було б доцільно виправити вказаний недолік.

Поняття сімейства експертиз РІДЛ. Як можна побачити, дослідження РІДЛ входять до різноманітних галузей знань: балістика, електротехніка, радіотехніка, комп'ютерна техніка; ці знання сформувалися в різні часи (наприклад, електротехніка і комп'ютерна техніка, не кажучи вже про балістичні дослідження зброї), одні з них відносяться до класу традиційних криміналістичних експертиз (балістичні, холодної зброї), інші – новітніх (СТЗ), більшість взагалі

відноситься до класу некриміналістичних інженерно-технічних експертиз, більш того, з розвитком наукових знань в умовах НТР перелік РІДЛ, необхідність в дослідженні яких може виникнути зараз або в майбутньому, не закритий (просимо пробачення за фантастичні перспективи, але можливо через пару століть експерти будуть досліджувати контрабандні «нуль-переходи» у справах про незаконні відвідини ігрових центрів на Місяці). Тобто, експертизи РІДЛ відносяться до різних класів, родів і, навіть, видів судової експертизи. Проте, застосовуючи комплексний критерій відмежування експертиз, ми не можемо не помітити загальні риси цієї множини об'єктів дослідження, а в результаті, й їх досліджень.

1. Об'єкт експертизи – результати інженерно-технічної діяльності людини (РІДЛ);

2. Предмет експертизи – факти, що мають значення для кримінальної справи, пов'язані з розробкою, виготовленням та використанням РІДЛ;

3. Методика дослідження РІДЛ базується на єдиних принципах щодо проведення її етапів та слугує встановленню двох основних ознак РІДЛ: призначеності та придатності;

4. Цілі (завдання) дослідження – групова ідентифікації об'єктів для відповіді на основне питання, яке зводиться до філософського «Чим воно є?».

Таким чином, ми маємо справу з деякою множиною об'єктів, дослідження яких відноситься до різних класів, родів (видів) експертиз, проте мають спільні риси. Математично можна описати цю множину як розбиття множини. «Розбиттям множини А називається сімейство її непустих підмножин, об'єднання яких збігається з нею, а перетин будь-яких з них – пустий» [28]. Розбиття множин на підмножини, які попарно не перетинаються, лежить в основі різних класифікацій. Серед рангів класифікації в біологічній систематиці, яка розглядалася нами раніше, є поняття сімейства, яке знаходиться за ієрархією вище роду і нижче класу. Словникове тлумачення поняття сімейство – це: 1) об'єднання декількох родів, подібних за будовою і близьких за походженням (в систематиці тварин і рослин); 2) група споріднених предметів, явищ і т. ін. (у класифікаційних системах деяких наук) [14]. Тобто, маємо ще одне підтвердження легітимності використання біологічної класифікаційної системи для класифікації експертиз. Дослідження РІДЛ включають в себе дослідження з різних родів експертиз, а самі входять до експертиз різних класів. На основі викладеного пропонуємо включити в класифікацію експертиз поняття «сімейство (родина) експертиз». За аналогією із загальним, родовим, видовим тощо об'єктами вказана група експертиз має свій об'єкт, який ми пропонуємо називати «родинним об'єктом». На сьогодні сімейство експертиз РІДЛ має своїм родинним об'єктом безпосередньо РІДЛ.

На нашу думку, існують і інші родинні об'єкти, припустимо, документи в сімействі експертиз документів (документознавства), яке складається з різноманітних видів експертиз таких родів як, наприклад, ТЕД та почеркознавчі експертизи. Причому, сімейство експертиз документів (і це не складно помітити) теж має спільні риси (див. вище). Проте, це питання потребує подальшої наукової розробки.

Перелік посилань

1. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: Учебник для вузов. / под ред. Р. С. Белкина. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 2003. 980 с.
2. Аверьянова Т. В. Интеграция и дифференциация научных знаний как источники и основы новых методов судебной экспертизы. Москва, 1994.
3. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза. Курс общей теории. Москва, 2007.
4. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. Москва, 1988. 304 с.
5. Биологическая систематика [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://distant-lessons.ru/biologicheskaya-sistematika.html>.
6. Винберг А. И. Мирский Д. Я., Ростов М. Н. Гносеологический, информационный и процессуальный аспекты учения об объекте судебной экспертизы // Вопросы теории и практики судебной экспертизы. Москва, 1983.
7. Охріменко О. І., Серьогін В. С. Віднесення об'єктів до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації: загальна методика проведення судової експертизи // Експертиза спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації / Укр. НДІ спец. техніки та суд. експертиз СБ України Київ, 2011. 26 с.
8. Воронин Ю. А. Теория классифицирования: надежды и действительность. Новосибирск. 1981.
9. Встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів). Судово-балістична методика / НДЕКЦ при УМВС в Луганській області, затв. рішенням Мініюсту України від 03.06.2005. Київ, 2005. 31 с.
10. Галкин В. М. Средства доказывания в уголовном процессе. Москва, 1968. Ч.2.
11. Гуменський О. А. Методичне забезпечення судових експертиз з віднесення об'єктів, які є результатом інженерно-технічної діяльності людини, до предметів злочину // Криміналістика і судова експертиза: міжвідомч. наук.-метод. зб. Київ, 2016. Вип. 61. С. 80–88.
12. Гуменський О. А. Особливості встановлення придатності до застосування за призначенням об'єктів, які є результатом інженерно-технічної діяльності людини, під час експертного експерименту // Криміналістика і судова експертиза: міжвідомч. наук.-метод. зб. Київ, 2017. Вип. 62 С. 77–86.

13. *Гуменський О. А., Охріменко О. І.* Порівняльна стадія при проведенні досліджень з групової ідентифікації об'єктів, які є результатом інженерно-технічної діяльності людини // Криміналістика и судебная экспертиза: міжвідомч. наук.-метод. зб. Київ, 2015. Вип. 60. С. 370–379.

14. *Ефремова Т. Ф.* Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. Москва, 2000 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.efremova.info/>

15. *Классификация судебных экспертиз* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://crimlib.info/Классификация_судебных_экспертиз.

16. *Клименко Н. І.* Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. Київ, 2007.

17. *Комаринец Б. М.* Судебно-баллистическая экспертиза. Москва, 1974. Вип. 1.

18. *Кондаков Н. И.* Логический словарь. Москва, 1975.

19. *Біленчук П. Д., Гель А. П., Салтєвський М. В., Семаков Г. С.* Криміналістика (криміналістична техніка): курс лекцій. Київ, 2001. 216 с.

20. *Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гаєриш С. Б.* та ін. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Вид.3-є, перероб. та доп. Харків, 2006.

21. *Методика експертного дослідження гральних автоматів, відеоатракціонів, лотерейних терміналів та конструктивно схожих з ними пристроїв: звіт про НДР (заключний) / КНДІСЕ МЮ України; вик. Є. В. Тимко.* Київ, 2015. 84 с.

22. *Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів: затв. рішенням розшир. засід. секції НКМР Мінюсту України з проблем трасолог. та суд. балістики із залуч. членів Координац. ради з питань суд. експертизи.* Протокол від 10.04.2009 року № 22. Київ, 2009.

23. *Методичні рекомендації з комплексного експертного дослідження електричних пристроїв для вилуви риби: звіт про НДР (заключний) / ХНДІСЕ Мінюсту України; вик. К. В. Мельтешинов.* Харків, 2015. 75с.

24. *Мирский Д. Я.* Некоторые теоретические вопросы классификации объектов судебной экспертизы, их свойств и признаков // Методология судебной экспертизы: сб. науч. тр. / ВНИИСЭ. Москва, 1986.

25. *Мостепаненко М. В.* Философия и методы научного познания. Ленинград, 1972.

26. *Орлов Ю. К.* Использование специальных знаний в уголовном судопроизводстве // Судебная экспертиза: общие понятия: учеб. пособ. Москва, 2004. Вип. 2.

27. *Орлов Ю. К.* Объекты экспертного исследования // Тр. ВНИИСЭ. Москва, 1974. Вип. 8.

28. *Розкладання множин на підмножини* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://lubbook.org/book_385_glava_4_Tema_3.Rozkladannja_mnozhin_.html.

29. *Розробка змісту та структури експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні: звіт про НДР (заключний) / КНДІСЕ Мінюсту України; вик. А. О. Полтавский.* Київ, 2012. 75 с.

30. *Россинская Е. Р.* Криминалистика: учеб. пособ. для вузов / под ред. Н. Д. Эриашвили. Москва, 1999. 351 с.
31. *Россинская Е. Р., Галяшина Е. И., Зинин А. М.* Теория судебной экспертизы: учебник. Москва, 2009.
32. *Винберг А. И., Шляхов А. Р., Эйсман А. А.* и др. Словарь основных терминов судебных экспертиз. Москва, 1980.
33. *Шведова О. В.* Комплексне криміналістичне дослідження документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2006.
34. *Шляхов А. Р.* Классификация судебных экспертиз и типизация их задач. Москва, 1977.
35. *Штоф В. А.* Введение в методологию научного познания: учеб. пособ. Ленинград, 1972.

**ЕДИНЫЙ ПОДХОД К ПРОВЕДЕНИЮ ИССЛЕДОВАНИЙ ПО
ИДЕНТИФИКАЦИИ ОБЪЕКТОВ, КОТОРЫЕ ЯВЛЯЮТСЯ РЕЗУЛЬТАТАМИ
ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧЕЛОВЕКА (РИДЧ).
СЕМЕЙСТВО ЭКСПЕРТИЗ РИДЧ**

А. А. Гуменский

Любая классификация является одним из методов познания. Важную роль в судебно-экспертной деятельности играет классификация объектов экспертного исследования и классификация судебных экспертиз.

С учетом иерархии значений объекты исследования предлагается делить на общие, родовые, конкретные и непосредственные. До последнего времени классификация судебных экспертиз осуществлялась в основном на основе тех наук, методы которых использовались для исследования объектов.

Интеграция и дифференциация, происходящие в современной науке, влияют и на классификацию судебных экспертиз.

Появление новых экспертных задач, интенсивная интеграция в судебную экспертизу достижений других наук и дифференциация их отраслей, приводит к возникновению и развитию новых видов экспертиз.

Комплексный критерий, который позволяет более-менее четко отграничить друг от друга различные виды экспертиз, включает представление о предмете, объекте и целях данного вида экспертизы, ее методах и характере обосновывающего знания и учитывает генезис ее развития.

Самым распространенным в современной экспертологии является деление экспертиз на классы, роды, виды и подвиды, предложенный А. Г. Шляховым. На наш взгляд, несложно заметить, что для своей классификации он применил ранги иерархической классификации в биологической систематике, которая на сегодняшний день является наиболее досконально разработанной.

На протяжении 2015-2018 гг. нами разрабатывались понятия так называемых результатов инженерно-технической деятельности человека (РИДЧ) и принципов их экспертного исследования с целью установления групповой принадлежности. В уголовном судопроизводстве РИДЧ могут быть

как предметом преступного посягательства, так и орудием совершения преступления.

В результате были разработаны единые принципы и типовая схема исследования РИДЧ.

Применяя комплексный критерий разграничения экспертиз, можно сделать вывод, что мы имеем дело с некоторым множеством объектов, исследование которых относится к разным классам, родам (видам) экспертиз, однако имеют общие черты. На основе изложенного предлагается включить в классификацию экспертиз понятие «семейство экспертиз». По аналогии с общим, родовым, видовым и др объектами указанная группа экспертиз имеет свой объект (непосредственно РИДЧ), который мы предлагаем называть «родственным объектом». По нашему мнению, существуют и другие родственные объекты, например, документы в семействе экспертиз документов (документоведения), которое состоит из различных видов экспертиз (разных родов).

A UNIFIED APPROACH TO CONDUCTING RESEARCH ON IDENTIFICATION OF OBJECTS, WHICH ARE THE RESULTS OF THE ENGINEERING ACTIVITIES OF A MAN (REAM). FAMILY OF EXPERTISES OF REAM

O. Humenskyi

Any classification is one of the methods of knowledge. The classification of objects of expert research and the classification of forensic examinations play an important role in forensic activities.

Taking into account the hierarchy of values, the objects of study are proposed to be divided into general, generic, specific and immediate. Until recently, the classification of forensic examinations was carried out mainly on the basis of those sciences, the methods of which were used for the study of objects.

The integration and differentiation, occurring in modern science, affect the classification of forensic examinations.

The emergence of new expert tasks, intensive integration of achievements of other sciences into forensic expertise and differentiation of their industries, leads to the emergence and development of new types of an expertise.

A complex criterion that allows more or less clearly distinguish from each other different types of examinations, includes an idea of the subject, object and purpose of this type of examination, its methods and the nature of the underlying knowledge and takes into account the genesis of its development.

The most common in modern expertology is the division of examinations into classes, genera, species and subspecies, proposed by A. H. Shliakhov. In our opinion, it is easy to see that for his classification he applied the ranks of the hierarchical classification in biological systematics, which today is the most thoroughly developed.

During for 2015-2018, we have developed the concept of the so-called results of the engineering activities of a man (REAM) and principles for their expert research with the purpose of establishing group identity. In criminal proceedings REAM can be the subject of criminal encroachment and weapon of the crime.

In the result, we developed uniform principles and type scheme of the study REAM.

Applying a complex criterion of differentiation of examinations, we can conclude that we are dealing with a certain set of objects, the study of which belongs to different classes, genera (types) of examinations, but have common features. On the basis of the stated it is offered to include in classification of examinations the concept «examination family». By analogy with the common, generic, species and other objects of the group of examinations has its object (directly REAM), which we propose to name «family object». In our opinion, there are other family objects, for example, documents in the family of examinations of documents, which consists of different types of examinations.